

УДК 338

Бондар В.А.

*аспірант кафедри менеджменту і логістики
Одеської національної академії харчових технологій*

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЗЕРНОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Екологічні проблеми пов'язані з виснаженням, забрудненням земельних ресурсів, зменшенням родючості ґрунтів, розвитком ерозії, що значно знижує агротехнічний потенціал земель та, з іншого боку, зростаючі вимоги споживачів до харчових продуктів, їх цінності та придатності до споживання стимулюють потребу у виробництві якіснішої та кориснішої продукції. Постає питання розроблення екологічно безпечніших моделей сільськогосподарського розвитку, промислового перероблення продукції і, відповідно, підвищення її якості. Україна має в своєму розпорядженні великий потенціал з вирощування і переробки зерна [1, с. 145]. Зернопереробна галузь стимулює або стримує розвиток багатьох інших зв'язаних з нею галузей економіки, продуктивних і сировинних ринків.

Вивчення проблем виробництва екологічно чистої продукції має глибокий суспільно-географічний зміст. Йдеться про соціально-економічний розвиток регіону загалом і особливості формування споживчого попиту на цю продукцію, наявність сприятливих ґрунтово-кліматичних умов для вирощування сільськогосподарської продукції, виробничо-технічних можливостей для її перероблення з використанням екологічно безпечних технологій. Екологічний механізм регулювання – це сукупність заходів держави, спрямованих на збереження безпечного навколишнього середовища, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу забруднення, досягнення гармонії у взаємодії суспільства і природи, охорону і раціональне використання природних ресурсів [2].

Метою даної роботи є аналіз впливу підприємств зернопереробної галузі на довкілля, зокрема, на атмосферу. Дослідження проводились на базі ПАТ «Миронівський завод з виготовлення круп і комбікормів» (МЗВКК). Це підприємство, з котрим у 1998 році почалося розвиток «Миронівського комбінату хлібопродуктів». Потужності зберігання зерна (елеватори) становлять близько 248800 м³, з них елеватор зернових культур – 120000 м³, елеватор олійних культур – 128800 м³; потужності сушіння зерна на МЗВКК: елеватор зернових культур – з вологості 35 % до вологості 14 % – 100 т/год, елеватор олійних культур з вологості 11 % до вологості 7 % – 15 т/год, елеватор олійних культур з вологості 14 % до вологості 7 % – 87,5 т/год; потужності очищення зерна: зернові культури – 160 т/год – 2 лінії, олійні культури – 210 т/год – 3 лінії; потужності (резервуари)

для зберігання олії – 6000 м³; комбікормовий завод – дві виробничі лінії потужністю по 30 т/год; олієпресовий завод – дві лінії сумарною продуктивністю 1050 т/добу; власний залізничний термінал потужністю 150 т/год навантаження соняшникової олії в ж/д цистерни, 80 т/год навантаження гранульованої лузги і пропускною здатністю 1 цистерна масла – 60 хвилин або 1 вагон лузги – 45 хвилин [3]. ПАТ «Миронівський ЗВКК» сертифіковане за міжнародними стандартами ISO 9001: 2008 та ISO 22000: 2005. Область сертифікації: «Виробництво соняшникової олії нерафінованої та макухи соняшнику (прийом і зберігання насіння соняшнику; виробництво, зберігання та відвантаження соняшникової олії і макухи соняшнику)». Підприємство входить в групу «Миронівський комбінат хлібопродукт», яка являє собою вертикально інтегрований комплекс із 20 підприємств, що спеціалізуються на виробництві курятини, інкубаційних яєць, кормів і вирощуванні великої рогатої худоби до переробки і реалізації готової продукції. Підприємство займає лідируючі позиції на українському ринку з виробництва м'яса птаха, соняшникової олії, яловичини, свинини, готових м'ясних продуктів, ковбас, гусячого м'яса та печінки. Крім того, компанія займається вирощуванням фруктів і картоплі. В даний час компанія реалізує м'ясо птиці під торговою маркою (ТМ) «Наша Ряба», делікатесне м'ясо яловичини, під торговою маркою «Сертифікований Ангус», делікатесну гусячу печінку під ТМ «Фуа Гра», м'ясні напівфабрикати під ТМ «Легко».

Отже, специфіка підприємства: зернозаготівля, виробництво протеїну та соняшникової олії, виробництво комбікормів, виробництво інкубаційного яйця, вирощування батьківського поголів'я курчат-бройлерів, виробництво м'яса курчат-бройлерів, тваринництво, виробництво делікатесної яловичини, виробництво делікатесної гусячої печінки та гусячого м'яса, виробництво м'ясних напівфабрикатів, м'ясопереробка, рослинництво, дистрибуція.

Згідно «Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів» ПАТ «Миронівський ЗВКК» відноситься до підприємств 4 класу з санітарно-захисними зонами (СЗЗ) 100 м. На підприємстві існує 87 джерел викидів забруднюючих речовин (ЗР). Найбільші виробництва, на яких утворюється найбільша кількість точок викиду ЗР є: котельня, працююча на природному газі; елеватор зернових культур; цех комбікормів. В табл. 1. наведено

загальний перелік забруднюючих речовин від ПАТ «Миронівський ЗВКК».

Проведений аналіз впливу підприємства «Миронівський ЗВКК» на довкілля показав, що найбільше джерело викидів неочищених шкідливих речовин – це котельня працююча на природному газі. Вона здійснює викиди двох основних забруднювачів атмосфери – це нітроген (IV) оксид та карбон (II) оксид.

Однією з передумов подальшої ефективної розбудови економіки України є раціональне використання її природно-ресурсного потенці-

алу та забезпечення стабільного екологічного розвитку на рівні розвинених країн. Для реалізації механізму впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність підприємств на ринку, у розвинутих країнах-членах СОТ широко застосовується комплекс міжнародних екологічних стандартів ISO серії 14000 «Системи управління навколишнім природним середовищем» (Environmental Management Systems – EMS). Стандарти ISO серії 14000 орієнтують товаровиробників не на окремі норми викидів забруднюючих речовин, а на впрова-

Таблиця 1

Перелік забруднюючих атмосферу речовин

Найменування речовини	ГДК м.р., с.д. ОБРВ, мг/м ³	Клас небезпеки	Потужність викиду ЗР т/рік
Нітроген (IV) оксид	0,085	2	30,04
Манган (IV) оксид	0,01	2	0,003
Сульфатна кислота	0,3	2	0,21
Сажа	0,15	3	75,16
Пил зерновий	0,2	3	64,88
Пил зважених речовин	0,5	3	5,07
Сульфур (IV) оксид	0,5	3	0,18
Ферум (III) оксид	0,04 с/д	3	0,04
Карбон (II) оксид	5,0	4	37,77
Пил насіння соняшника	0,1	-	5,91
Пил шроту соняшника	0,11	-	5,91
Пил лущиння соняшника	0,14	-	0,021
Всього			225,194

Таблиця 2

Взаємозалежні переваги та недоліки дотримання існуючих екологічних стандартів підприємствами

Вигоди компанії, що дотримується екологічних стандартів	Втрати у бізнесі через недотримання екологічних вимог
<i>Екологічні стандарти, дотримання яких дозволяє економити на витратах ресурсів і знижувати собівартість продукції</i>	
Зниження матеріальних витрат завдяки рециркуванню вторинної сировини і раціональному споживанню вихідної.	Випереджаюче зростання матеріальних витрат порівняно з конкурентами, що використовують мало- і безвідходні технології.
Зниження енергомосткості виробництва, економія на освітленні та опаленні	Відставання від конкурентів у перспективних науково-дослідних розробках, які сприяють розвитку фірми
Відсутність непередбачених витрат на оплату страхових полісів.	Гірші можливості для залучення інвесторів
Надійне вкладення капіталу у перспективні прибуткові сфери.	Зростання штрафів за порушення екологічних вимог, стандартів
<i>Екологічні стандарти, дотримання яких дозволяє підвищувати продуктивність праці на підприємстві</i>	
Залучення високоосвіченого, кваліфікованого персоналу.	Гірші умови для набору висококваліфікованого персоналу
Краща інтеграція з місцевим співтовариством	Несприятливі перспективи для розвитку завдяки протидії місцевих мешканців та місцевого самоврядування
<i>Екологічні стандарти, дотримання яких дозволяє підприємству покращувати власну позицію на цільовому ринку збуту</i>	
Одержання доходу від продажу екологічно чистої продукції та надання екологічних послуг	Підвищена увага з боку влади, жорсткий контроль за виконанням екологічних нормативів
Привернення до своїх товарів «зеленого» споживача, зростання обсягу продажів	Зростання страхових внесків
Зміцнення репутації фірми-виробника, розширення можливостей для реклами товарів і послуг на ринку завдяки «зеленому» маркетингу.	Втрата споживачів, які вважають за краще придбати екологічно безпечні товари і послуги. Зниження іміджу.

дження екологічного менеджменту, що конкретизується центральним серед документів цієї серії стандартом ISO 14001. Відповідність саме цьому стандарту є предметом екологічної сертифікації діяльності товаровиробників та їх продукції, а отже, згідно з правилами COT і ЄС, «перепусткою» на міжнародні ринки, що скасовує технічні бар'єри в торгівлі. Систематизація чинників, що характеризують вигоди підприємств, що застосовують екологічні стандарти у своїй діяльності наведено у табл. 2.

Під екологічно чистими технологіями розуміють технології, що забезпечують захист навколишнього середовища, мінімальний рівень забруднення, раціональне використання природних ресурсів, вторинну переробку значної частини відходів [4]. ЮНІДО трактує поняття «екологічно чистого виробництва» як безперервне використання сукупно превентивної стратегії захисту навколишнього середовища для процесів і виробів з метою зменшення ризиків для людини та навколишнього середовища (1992 р.).

Характерними ознаками екологічно чистого виробництва є застосування екологічно безпечних технологій на всіх етапах отримання продукції, відмова від хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив у сільському господарстві, від стимуляторів росту й антибіотиків у тваринництві, заборона використання генно-модифікованих організмів (ГМО). Крім цього, екопродукція виготовляється згідно з обов'язковими вимогами законодавчих актів і національних нормативних документів, міжнародних і національних стандартів, процедур інспекції та сертифікації.

Як висновок, варто зазначити, що в світі нині спостерігається стрімке зростання попиту на екологічно чисту продукцію АПК. Це відкриває великі можливості для реалізації виробничого-технічного і трудового потенціалу країн та успішного розвитку національних ринків екологічно чистої продукції. Виробництво цієї продукції стає необхідною умовою для підвищення рівня екологічної безпеки країн, конкурентоспроможності економіки: подолання еколого-економічних проблем.

Найбільший інтерес з точки зору дотримання вимог екологічної чистоти має зерно кукурудзи, гречки і соняшнику, які широко використовують для виробництва продуктів дитячого та дієтичного харчування.

Технології вирощування цих культур у даному випадку повинні ґрунтуватися на концепції біологічної системи землеробства, яка передбачає агротехнічні методи боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами. Ці заходи провадять у системі основного і передпосівного обробітку ґрунту, а також у період догляду за посівами.

За даними Міжнародної федерації органічного руху, загальний обіг органічної продукції в світі досяг 60 млрд. дол, загальна площа земель,

що використовуються для органічного виробництва досягла майже 37 млн. га, а загальна кількість зайнятих – 1,8 млн. фермерів. Лідерами органічного виробництва стали США (26,8 млрд дол), Німеччина (7,9 млрд дол), Франція (4,5 млрд дол).

Україна має значний потенціал як виробник сільськогосподарської продукції, зокрема органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, оскільки на її території площа земель сільськогосподарського призначення становить близько 42,4 млн. га. Так, площа органічних сільськогосподарських угідь в Україні складає близько 270 тис га, їх частка у загальному обсязі сільськогосподарських угідь складає майже 0,7 % [86]. З такими показниками Україна займає 20 місце у світі. Світовою тенденцією сільськогосподарського виробництва є зростання обсягів виробництва органічної продукції. Проте, і досі ринок продуктів органічного виробництва в Україні перебуває на стадії становлення, що зумовлено відсутністю діючих нормативно-правових актів, що регулюють сферу органічного виробництва, що не сприяє його розвитку.

З метою визначення тенденцій розвитку ринку органічної продукції проведемо дослідження динаміки площ сільськогосподарських угідь України, що відведені під вирощування органічної продукції (рис. 1).

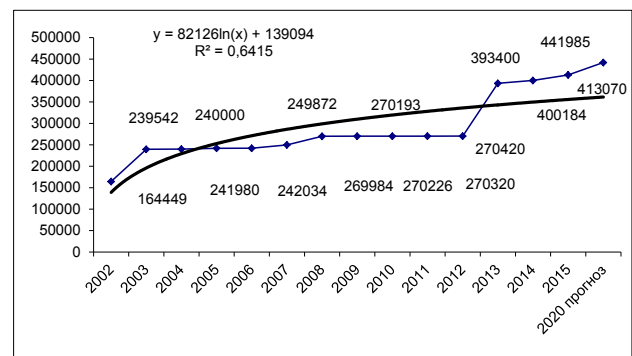

Рис. 1. Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь України, га

Джерело: побудовано автором за даними Федерації органічного руху України

Протягом 2002–2012 рр. спостерігалася стійка тенденція до зростання площ органічних сільськогосподарських угідь в Україні. На основі вибірки даних за 2002–2015 рр. побудований логарифмічний тренд площі органічних сільськогосподарських угідь України. Коректність застосованої моделі підтверджується високим значенням коефіцієнту детермінації, що складає 0,64. Тренд свідчить, що у випадку збереження існуючих тенденцій динаміки органічних сільськогосподарських угідь, їх площа буде і в подальшому збільшуватись.

У 2009 році Україна увійшла до п'ятірки країн-лідерів з вирощування органічної пшениці. Площа під її вирощування склала 50,4

тис. га. З метою подальшого дослідження особливостей і тенденцій розвитку ринку органічної продукції України, розглянемо динаміку кількості органічних господарств.

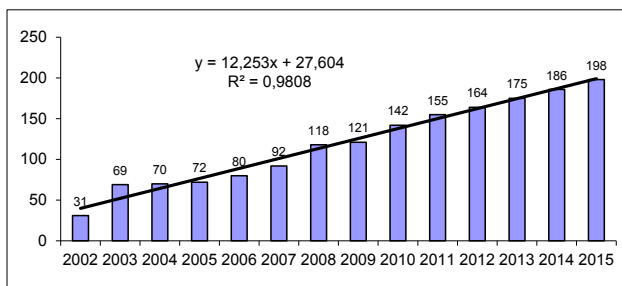

Рис. 3. Динаміка кількості органічних господарств в Україні

Джерело: побудовано автором за даними Федерації органічного руху України

З 2002 до 2015 року кількість органічних господарств постійно збільшується. Так у 2002 році функціонувало 31 господарство, то у 2015 – вже 164 органічних господарства. На основі вибірки даних за 2002–2015 рр. побудований лінійний тренд кількості органічних господарств України. Коректність застосованої моделі підтверджується високим значенням коефіцієнту детермінації, що складає 0,98. Тренд свідчить, що у випадку збереження існуючих тенденцій динаміки органічних господарств України, їх кількість буде і в подальшому зростати.

Протягом досліджуємого періоду темпи росту кількості органічних господарств перевищують темпи росту площ органічних сільськогосподарських угідь, що може свідчити про наступне:

- новоутворені органічні господарства зазвичай невеликі підприємства, що вирощують органічну продукцію на незначних площах, які несуттєво примножують основний фонд органічних сільськогосподарських угідь;

- незначний приріст площ органічних сільськогосподарських угідь порівняно з більшим приростом кількості органічних господарств може свідчити про певні процеси перерозподілу ринку у цій сфері;

- у той же час, незначний приріст площ під вирощування органічної продукції та зростаюча кількість органічних господарств може свідчити про інтенсивні процеси як закриття, так і відкриття бізнесу у цій сфері.

Крім того, іноземні сертифікаційні центри здійснили органічну сертифікацію занедбаних у 90-ті роки сільськогосподарських угідь, після чого трейдери стали розміщувати на них замовлення на виробництво органічної сільгоспсировини для потреб європейського ринку [93], а в останні роки загальна площа таких угідь зменшується. Для виокремлення основних тенденцій розвитку та визначення перспектив ринку розвитку органічної продукції, окрім дослідження пропозиції, варто дослідити попит

на ринку. Пропонуємо дослідження попиту на ринку органічної продукції здійснити за обсягом виробництва органічної продукції України (рис. 2.8)

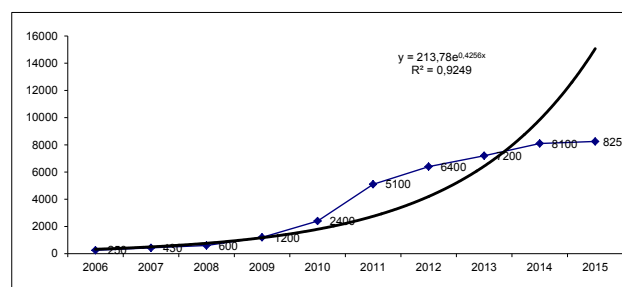

Рис. 4. Динаміка обсягу виробництва органічної продукції України за 2006-2015 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Федерації органічного руху України

Обсяг виробництва органічної продукції постійно зростає, так у 2006 році обсяг ринку складав 250 тис. євро, у 2015 році він становить 8,25 млн. євро. [94]. На основі вибірки даних за 2006-2015 рр. побудований експоненційний тренд обсягу виробництва органічної продукції України. Тренд свідчить, що у випадку збереження існуючих тенденцій динаміки органічної продукції України, її обсяг буде і в подальшому зростати.

Виходячи із порівняння темпів росту площ органічних сільськогосподарських угідь, кількості органічних господарств та обсягу виробництва органічної продукції України за 2006-2015 рр. можна зробити наступні висновки: темпи росту обсягу виробництва органічної продукції значно перевищують темпи росту площ під органічні сільськогосподарські угіддя та кількості органічних господарств, що свідчить про зростання кількості споживачів органічної продукції, зростання попиту на органічну продукцію на зовнішніх ринках та щорічне підвищення цін на цю продукцію. З урахуванням відсутності суттєвого збільшення кількості органічних господарств, поява власних торгових марок або виробників, що виробляють органічну продукцію, вірогідним є підвищення цін на органічну продукцію при підвищенні попиту та відсутності зростання пропозиції.

Ринок органічної продукції в світі зростає. Вже 10 % населення світу споживає органічну продукцію, натомість в Україні такого населення, за різними джерелами, приблизно 1–2 % [94, 95]. Органічна продукція у порівнянні зі звичайною є дорожчою, що ускладнює розширення внутрішнього ринку в Україні. В середньому ціна на органічну продукцію у 2–2,5 рази вища ніж на звичайні харчові продукти. Це пояснюється невеликими обсягами виробництва, які не дають можливості економити на масштабі виробництва, високі витрати праці. Проте, саме натуральність і органічність продукції є однією із конкурентних переваг на

ринку, якою користуються більшість виробників продуктів харчування в Україні.

Розвитком органічного руху в Україні займаються: Федерація органічного руху України, Асоціація «Чиста Флора», Об'єднання «Полтава-органік», Міжнародна Громадська Асоціація учасників біовиробництва «БІО-Лан Україна», Клуб органічного землеробства, Спілка учасників органічного агровиробництва «Натурпродукт», Органік Стандарт, ТОВ «Украгрофін», Всеукраїнська громадська організація «Жива планета».

Більшість з організацій, що позиціонують себе як учасники органічного руху в Україні здійснюють послуги сертифікації і маркування органічних продуктів і є учасниками міжнародно-визнаних організацій: Глобальної мережі екологічного маркування (GEN) та Міжнародної федерації руху за органічне сільське господарство (IFOAM).

До Глобальної мережі екологічного маркування (GEN) входить Всеукраїнська громадська організація «Жива планета», до складу Міжнародної федерації руху за органічне сільське господарство (IFOAM) входять Федерація органічного руху України, Громадська Асоціація учасників біовиробництва «БІОЛан Україна», Органік Стандарт, ТОВ «Украгрофін» та на основі асоційованого членства Всеукраїнська громадська організація «Жива планета».

Основні оператори ринку, що надають послуги з сертифікації продукції та органічних господарств фіксують стрімкий розвиток ринку органічної продукції та високий потенціал його розвитку. Проте, виходячи з динаміки процесів, що відбуваються із площами під вирощування органічної продукції та кількості органічних господарств, можна прийти до висновку, що ринок органічної продукції знаходиться тільки на стадії становлення та темпи його росту незначні. Варто зазначити, що всі організації, які займаються дослідженням ринку органічної продукції та розвитком органічного виробництва, незалежно від того, є вони членами міжнародних організацій підтримки органічного виробництва або функціонують на рівні вітчизняного ринку, надають послуги по сертифікації виробництва та продукції як органічних. Відповідно, в певній мірі їх дослідження щодо рівня розвитку та перспективності ринку органічної продукції є суб'єктивними.

З 1991 по 2012 рр. вирощування, виробництво, зберігання та обіг органічної продукції фактично не контролювалися і не регулювалися державою, відповідно відсутність офіційної статистики та чіткого визначення які саме продукти необхідно відносити до органічних ускладнює визначення фактичного стану ринку органічної продукції та забезпечення його розвитку.

На сьогодні, в Україні відсутні чинні нормативно-правові акти, що визначають яка саме продукція є продукцією органічного виробництва, які організації можуть надавати послуги

з сертифікації органічної продукції, процедуру сертифікації органічної продукції та атестації установ, що мають право її здійснювати і яке саме маркування має застосовуватись до органічної продукції. У той же час проводиться робота по підготовці до розгляду Верховною Радою України ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

Згідно з Проектом ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 979 від 12.12.2012 року «органічна продукція – це продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог». Уповноваженим органом сертифікації є юридична особа акредитована у встановленому законом порядку, якій надано дозвіл на здійснення інспектування та сертифікації виробництва органічної продукції (сировини).

Відповідно до процедури атестації та розроблених правил складається перелік тих продуктів, на які розроблені атестаційні стандарти, складна процедура та обмежені умови застосування призведе до вкрай обмеженого розвитку ринку органічної продукції України.

Єдиними для всіх видів органічної продукції згідно Закону є методи та вимоги до виробництва органічної продукції. Необхідність розробки єдиного державного маркування врахована Проектом ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 979 від 12.12.2012, в якому зазначається, що «використання державного логотипу та маркування органічної продукції для позначення органічних продуктів є обов'язковим». Проте, одночасно із зазначенням необхідності створення державного логотипу Проектом Закону «дозволяється також використання недержавних (приватних) логотипів, запроваджених безпосередньо суб'єктами господарювання, які здійснюють виробництво, реалізацію органічної продукції, сировини чи їх об'єднаннями».

Станом на 2012 рік, організації, що займаються розвитком органічного руху в Україні проводять процедуру сертифікації та маркування органічного виробництва та продукції, певною мірою самі перешкоджають цьому розвитку. Оскільки, кожна з перелічених організацій має власне маркування не схоже на інші, що призводить до:

- ускладнення ідентифікації органічної продукції кінцевим споживачем;
- високої конкуренції між самими організаціями, оскільки саме сертифікація та маркування і є їх основним прибутковим видом діяльності;
- дезорієнтованості і складності в інформаційному навчанні споживача щодо переваг органічної продукції.

Відсутність єдиного підходу до маркування та атестації продукції на державному рівні призводить до таких наслідків:

– відсутність єдиної системи сертифікації виробників органічної продукції, відповідна відсутність єдиних вимог та правил органічного виробництва;

– відсутність державного контролю за виробництвом, обігом та реалізацією органічної продукції;

– відсутність інформованості споживачів щодо органічної продукції та її переваг;

– неформованості ринку органічної продукції як такого через відсутності єдиних підходів та вимог до її виробництва;

– ускладненість здійснення вибору на користь органічної продукції кінцевим споживачем через недостатню поінформованість та відсутність єдиної системи ідентифікації органічного продукту як такого.

Розробка єдиного маркування органічної продукції стане основою для подальшого розвитку ринку органічної продукції, оскільки дозволить створення та реалізацію комплексної програми інформування споживачів щодо переваг органічної продукції, що стане основою формування споживчого ринку цієї продукції та відповідно підвищить зацікавленість підприємств у виробництві такої продукції.

Основні напрями розвитку ринку органічної продукції містяться у державній Програмі розвитку органічного виробництва в Україні. Критерієм успішності виконання Програми буде значення частки земель під органічним виробництвом у відсотках від загальної площі сільськогосподарських угідь країни.

Сьогодні Україна перебуває на третьому етапі формування ринку органічних продуктів харчування – ринковому. У 2008 р. в першому читанні було прийнято Закон «Про органічне виробництво». Розвивається мережа реалізації органічної продукції: відкриття органічних магазинів («Натур Бутік», м. Київ), включення екологічно чистих продуктів харчування в асортимент вітчизняних супермаркетів («Білла», «Метро», «Вест Лайн»). Протягом поточного року кількість магазинів з органічною продукцією зросла втричі і досягла 60. Наприкінці поточного року їх має бути вже понад 140. Зростає кількість виробників органічної сировини та сертифікованих переробних організацій (ТОВ «Крок», СПД «Іщук», ТОВ «ДПК Вайз», Консервний цех Іллінецького НДГ, ТОВ «Круп'яний Дім» та ін.). ТОВ «Круп'яний Дім» налагодило виробництво ряду екологічно чистих круп під ТМ «Жменька» з ТЗ «БЮЛан». Також зусиллями Маркетингового департаменту асоціації було реалізовано 4,5 т екологічно чистих овочів. Вихід екологічно чистої продукції з ТЗ «БЮЛан» на полиці українських магазинів сприяв тому, що за стандартами «БЮЛан» пройшли інспекцію одні з найбільших органічних господарств України – 1111 «Агроекологія» (8300 га, Полтавська обл.) та Ведичне органічне сільське господарство «Махаріші» (40 000 га, Херсонська обл.). Сьогодні ще 180 господарств

готові приєднатися до органічного руху й вирощувати натуральні продукти без застосування хімії [94, 95]. Серед відомих вітчизняних торгових марок екологічно чистих продуктів харчування ТМ «Геркулес», «Пан Еко» (перший вітчизняний виробник органічних джемів), ТМ «Жменька» (екологічно чисті крупи). Сертифікована екологічно чиста продукція, що представляється на міжнародних європейських виставках українськими компаніями – це зернові, сушені/заморожені ягоди, лікарські рослини, чаї, гриби, крупи, овочі (капуста, морква, картопля, буряк). Дослідження попиту на екологічно чисті продукти харчування свідчать, що близько 70 % потенційних споживачів знайомі з екологічно чистою продукцією харчування, але розуміють під нею продукцію, вирощену на садових та присадибних ділянках індивідуальних господарств, яка не проходила промислової обробки. Після роз'яснення суті поняття «екологічно чисті продукти харчування» всі без виключення опитувані погоджувалися платити за них вищу ціну за умови наявності гарантії якості, при цьому 36,8 % погодилися платити за неї в 1,5 – 2 рази дорожче, ніж за звичайні продукти. Для 72,6 % споживачів такою гарантією якості може бути відповідний сертифікований знак. Декілька споживачів (5,3 %) висловили сумнів в можливості існування гарантії екологічної чистоти продуктів взагалі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алтухов А.І. Мировой продовольственный кризис: причины возникновения и проблемы преодоления / А.І. Алтухов // Економіка АПК, 2010. – № 6. – С. 145 – 154.
2. tudopedia.com.ua/1_35105_ekologichnyy-mehanizm-regulyuvannya.html
3. <http://www.mhp.com.ua/ru/operations/pao-mironovskij-zavod-po-izgotovleniju-krup-i-kombikormov>
4. Котельннков В.А. Экологически чистые технологии / Сайт «Экоконструирование и чистое производство. – <http://1000ventures/enviroment.ru>. – 10.01. 2007.
5. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні за 2010-2014 рр. / [Ю. О. Лупенко, О. М. Шпичак, Ю. П. Воскобійник та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2014 – 76 с.
6. Офіційний сайт ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pzcu.gov.ua/>
7. Неліна В. С. Органічні харчі замість «хімії»: [Електронний ресурс] / В. С. Неліна. – Режим доступу до журналу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1660/237/58574/>
8. Артиш В. І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2014. – № 2. – С. 117–120.
9. Матеріали офіційного сайту IFOAM – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifoam.org/organic_world/directory
10. Матеріали сайту Федерації органічного руху України – [Електронний ресурс], – Режим доступу: <http://organic.com.ua/>
11. Коноваленко А. Д. Формирование рынка органической продукции – [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://science-bsea.narod.ru>
12. <http://science-bsea.narod.ru>

13. Іртищева І.О. Концепція екологоорієнтованого розвитку інфраструктури сталого землекористування / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 7. – Харків, ХНАУ. – 2014. – С. 316–328.
14. Іртищева І.О. Економічний механізм управління земельними ресурсами в умовах децентралізації / І.О. Іртищева, М.І. Стегней // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 120–125.